

Nick Cave en de tweede ruimte

In het werk van rockster Nick Cave was God al nooit ver weg. Maar wekelijks naar de kerk? Dat is nieuws. En dan nog wel een traditionele Anglicaanse kerk! Hij vertelt er over in de Amerikaanse podcast *On Being*:

It's a place that you go that it's so beautiful. The singing is so beautiful. The music, the organ player's off the charts [...]. It blows away my basic skeptical nature in a heartbeat.

Immens verdriet

Opmerkelijk voor de gothic prins van de post-punk! Toch kwam deze wending in zijn leven niet uit de lucht vallen. Cave verloor twee zonen. In 2015 verongelukte de 15-jarige Arthur. Hij viel van een klif na gebruik van LSD. In 2022 overleed de oudste zoon van Cave, Jethro Lazenby, geboren uit een kortstondige relatie met Beau Lazenby toen Cave al met zijn eerste vrouw getrouwd was. Jethro werd 31 jaar. Met Jethro had hij in de eerste jaren na diens geboorte geen contact. Later wel, maar de relatie werd nooit optimaal. In het werk van Cave lijkt tot nu toe vooral het verdriet om Arthur na te klinken.

Het immense verdriet om het dubbele verlies en de schuldgevoelens die ermee verweven bleken, verwerkte Cave in muziek waarin religie een nog duidelijker plek kreeg. Zijn nieuwste album *Wild God* mag in deze ontwikkeling als een betekenisvol hoogtepunt worden gezien. Het verdriet mengt zich op dit album met een diepe vreugde.

Dat het verdriet niet weg is toont het eerste nummer *The Song Of The Lake*:

*He knew that even though he had found
Heaven such as described in the ancient scrolls
Still he felt the drag of hell
Upon his old and mortal soul*

Hel dus. Maar ook hemel. 'Gevonden' nog wel liefst.

God?

Opmerkelijk trouwens dat Cave het woordje 'god' niet gebruikt. Wel in de titel van het album en in het gelijknamige nummer. Maar verder niet of nauwelijks. Wie of wat is die wilde god eigenlijk? Je kunt in het licht van het vroegere werk van Cave met goed recht beweren: het is de God van het Oude Testament. Cave stoeide regelmatig met de donkere zijden van het godsbeeld in de Hebreeuwse Bijbel. En dat doet hij nog steeds.

Toch neig ik meer naar de gedachte dat die wilde god ook Cave zelf kan zijn: de wilde rockgod van weleer. Over de wilde god zingt hij:

*He went searching for the girl down on Jubilee Street
But she'd died in a bedsit in 1993*

Daarmee refereert hij aan zijn song *Jubilee Street* van het album *Push the Sky Away* (2013) over een prostituee die door een klant werd vermoord. De wilde god is nu op zoek naar haar, als een Christus die bewogen is door haar lot. Het nummer barst dan tegen het eind uit met een geëxalteerd *Bring your spirit down*.

Bij de eerste luisterbeurt moest ik uiteraard aan Pinksteren denken. Maar hoe meer ik het album beluister hoe meer ik denk dat met *your spirit* óók de geest van deze prostituee bedoeld kan worden. 'Ook' zeg ik, want deze poëtische teksten zijn zo gelaagd dat er meerdere betekenissen in schuil gaan. Maar het terugkerende thema van het album is dat de doden dichtbij kunnen komen – ook deze prostituee.

Numineuze ervaring

In het nummer *Joy* horen we hoe de verteller in bed ligt en er iemand aan hem verschijnt:

*Who is it? I cried, what wild ghost has come in agitation?
It's half past midnight! Why you disturb me so late?
Then I saw a movement around my narrow bed
A ghost in giant sneakers, laughing stars around his head
Who sat down on the narrow bed, this flaming boy
Said, we've all had too much sorrow, now is the time for joy*

Het is zijn overleden zoon Arthur die aan hem verschijnt. Verhalen van nabestaanden laten zien dat dergelijke ervaringen meer voorkomen. Vaak wordt

dat afgedaan als hallucinatie. Maar voor Cave is het een numineuze ervaring. Numineus: de term die door Rudolf Otto werd gemunt om de ervaring van het Heilige te benoemen. De verschijning van Arthur komt Cave van gene zijde bezoeken met een boodschap uit de hemel: de boodschap dat er genoeg verdriet geweest is. Het is tijd voor vreugde.

Deze ervaring speelt een sleutelrol op het album en in het leven van Cave. In het interviewboek *Faith, Hope and Carnage (FHC)* zegt de rockster: 'It actually feels like grief and God are somehow intertwined. It feels that, in grief, you draw closer to the veil that separates this world from the next'. Verdriet als een 'dunne plek' zoals het in het Keltische christendom genoemd wordt. Een plaats waar het verkeer tussen hemel en aarde intenser en transparanter is. Ontmoetingsplaats met de doden ook.

Children in the heavens

Dat speelt ook in het nummer *Frogs*. Als de verteller op een zondag terugloopt naar huis, ziet hij kikkers springen. En dit is vervolgens zijn associatie:

The children in the heavens

Jumping for joy, jumping for love

And opening the sky above

Het album bevat, naast de naamloze prostituee en zoon Arthur, nog een derde concreet voorbeeld van zo'n *child in the heavens*: Anita Laine. Zij was ooit Cave's geliefde en lid van zijn band. Ze overleed in 2021. Cave bezingt haar in *O Wow O Woh (How Wonderful She Is)*. Maar dat niet alleen, we horen Anita ook zelf. Ze belde hem ooit op en haalde herinneringen aan hun leven samen op. Dat telefoongesprek werd opgenomen en een gedeelte daarvan horen we. Alsof Anita zelf tot leven komt en 'the sky above' zich opent!

De Pools-Amerikaanse dichter Czesław Miłosz (1911-2004) schreef een gedicht getiteld 'De tweede ruimte'. Het gaat over hemel en hel, een wereld aan gene zijde. In het gedicht betreurt de dichter het verlies van ons geloof in die tweede ruimte: een wereld die onze werkelijkheid, de eerste ruimte, als een extra dimensie doordringt en omvat. Miłosz keert zich tegen de vervlakking die de secularisering in zijn ogen met zich meebracht. 'Laten we smeken,' zo besluit Miłosz het gedicht, 'moge ons de tweede ruimte worden teruggegeven'. Wel, aan

Cave is ze teruggegeven. Het heeft geleid tot een *Conversion*, zoals een nummer op het album heet: een omzetting, een verandering in zijn leven.

*Touched by the spirit, touched by the flame
These voices, they never ever stopped again*

Mystiek

Nogmaals, het is niet alleen maar vreugde op dit album. Dat zou de vreugde onecht of goedkoop maken. In het aangrijpende *Long Dark Night* horen we:

*My poor soul, it was having a dark night of it
It was a long night, a week, maybe a year
Maybe a long dark night is coming down*

Maar het is wel een donkere nacht die lijkt op die uit de gedichten en gedachten van de mysticus Johannes van het Kruis: een doorgangsfase op de weg van de mystiek. Deze associatie is niet uit de lucht gegrepen: Cave las het werk van Johannes van het Kruis. En de parallel tussen het traktaat 'Donkere nacht' van de mysticus en het werk van deze rockster is frappant. De bezorger van mijn exemplaar van de mystieke werken van Johannes schrijft in zijn leiding over de gedichten: 'Men zou ze in deze zin kunnen samenvatten: het *lijden* brengt de *zuiverheid* teweeg die een conditie *voor* en een appèl vormt *op* de *vereniging in liefde*'. De weg van Cave ten voeten uit, zou ik zeggen. Al is de vereniging waarover deze inleider spreekt, bij Cave vooral een vereniging met zijn doden. Maar in en achter de doden gaat de onkenbare en mysterieuze God schuil. Een God zonder duidelijk gezicht, maar die van zich doet spreken en aanwezig is in en achter (het verdriet om) de overledenen.

Theopoëtisch

Het geloof van Cave lijkt dan ook post-theïstisch van aard: 'In fact, sometimes it feels to me as if the existence of God is a detail, or a technicality, so unbelievably rich are the benefits of a devotional life' (FHC). Het ritueel, persoonlijk én kerkelijk voltrokken, is het vehikel dat helpt ons te openen voor een mysterie dat ons overstijgt en dat we dus nooit in onze greep krijgen. De vraag of God al dan niet bestaat, is te armzalig, want te rationeel voor de mysterie waaraan het ritueel dienstbaar is.

Ik moet dan denken aan de regels van de Australische dichter Les Murray (1938-2019) die in zijn gedicht *Poetry and Religion* schrijft: ‘...God is the poetry caught in any religion, / caught, not imprisoned’. God die als poëzie door religie ‘opgevangen’ wordt, niet ‘gevangen genomen’. Religie en poëzie waren voor Murray uitwisselbare grootheden. Beide spreken zij ‘wholespeak’, zoals hij het noemde: een ‘heelspraak’ die meer kan registreren en weerspiegelen dan de beperkte ‘narrow speak’ van de dagelijkse of rationele taal. Dat hier parallellen liggen met Miłosz’ tweede ruimte is duidelijk.

Dat ik nu al twee keer een dichter heb aangehaald om het werk van Cave te duiden, is niet voor niets. Als Australiër van geboorte kent Cave het werk van Les Murray niet alleen (diens *The Widower in the Country* is Cave’s favoriet), de taal van Cave zelf is mytho-poëtisch: *wholespeak*. Zijn songs raken dan ook sterk aan de stroming van de theologie die zich *theopoetica* noemt. Deze stroming richt zich tegen religieuze communicatie die verslaafd is aan het discursieve, het rationele en het prozaïsche. Ze zoekt in de verbeelding en in het bijzonder de poëzie de geëigende taal voor de theologie als *God-talk*.

Marius van Hoogstraten schreef een mooi essay over theopoetica op deze site. Uit dat essay (*Een onuitsprekelijke vertelbaarheid*) licht ik de volgende zin: ‘In het licht van deze onmogelijkheid het [Heilige] ooit *definitief* te vatten wil theopoetica de lezer aanmoedigen zich het Heilige met een *veelheid* van verschillende vreemde, ongelofelijke, bekorende woorden en verhalen voor te stellen’. Cave doet met *Wild God* een stevige duit in die zak.

Hier liggen dan ook uitdagingen en kansen voor kerk en theologie. De songs van Cave zouden bijvoorbeeld gebruikt kunnen worden bij (pastorale) kringen over rouwverwerking. En ze kunnen de theologie prikkelen om een fonkelende taal te vinden voor de ‘tweede ruimte’. Northrop Frye schreef in zijn *De Grote Code*: ‘God mag dan zijn functie als het subject of object van een predikaat verloren hebben, hij is echter niet zozeer dood als wel begraven in een dode taal’. Naast dichters kunnen ook popmusici de theologie van dienst zijn een levende taal te zoeken waarin God wordt ‘opgevangen, niet gevangen.’

Zegen

Het album besluit met *As the Waters Cover the Sea*. Daarin verschijnt Christus. Het is niet voor het eerst in het werk van Cave. In de jaren negentig van de vorige

eeuw kreeg Cave van een dominee de raad om zijn fascinatie met het geweld in het Oude Testament achter zich te laten en het Nieuwe Testament te gaan lezen. In een voorwoord van een commentaar op het evangelie van Marcus schreef Cave al in 1998: 'The Christ that emerges from Mark, tramping through the haphazard events of His life, had a ringing intensity about him that I could not resist. Christ spoke to me through His isolation, through the burden of His death, through His rage at the mundane, through His sorrow. Christ, it seemed to me was the victim of humanity's lack of imagination, was hammered to the cross with the nails of creative vapidty'. Sindsdien verscheen Christus meer en meer in zijn nummers. Christus is op het nieuwste album - na de anonieme prostituee, Arthur en Anita Laine - de vierde dode die opstaat met een boodschap voor de levenden:

*As He steps from the tomb
In His rags and His wounds
He brings peace and good tidings
To all things*

De concerten tijdens de *Wild God*-tour eindigen met dit nummer. Alsof we een zegen meekrijgen en het concert zelf een religieuze bijeenkomst is geworden waar een 'tweede ruimte' zich opent.

Piet van Die

Emeritus-predikant. Publiceert over geloof en popmuziek, verdiept zich in sporen van religie en spiritualiteit in Engelstalige poëzie en speelt gitaar.